

Jarosław Gryz

Współczesne znaczenie siły militarnej w polityce międzynarodowej

Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego 4, 23-36

2009/2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Współczesne znaczenie siły militarnej w polityce międzynarodowej

Zmiana charakteru i sposobów wykorzystania siły militarnej w polityce międzynarodowej w początkach XXI wieku wskazuje na ważny poznawczo obszar badań nad bezpieczeństwem. Wynika to z obecnej sytuacji, w której znaczenie siły militarnej sukcesywnie wzrasta – zarówno, jako czynnika zmian w środowisku bezpieczeństwa międzynarodowego, jak i efektywnego instrumentu polityki państw.

Niniejszy artykuł podejmuje próbę udzielania odpowiedzi na pytania:

- w jaki sposób wykorzystywana jest siła militarna w polityce międzynarodowej? Jakie mechanizmy działania angażujące poszczególne państwa, organizacje, jak i społeczność międzynarodową są w tym celu wykorzystywane?
- w jaki sposób generowana jest siła militarna w polityce międzynarodowej? Jakie wymogi o tym decydują? W jaki sposób państwa, poprzez organizacje formy współpracy, koncepcyjnie kształtują instytucjonalne formy użycia siły militarnej?
- w jaki sposób wykorzystywana jest siła militarna w konflikcie Afgańskim?

Dzięki uzyskanym odpowiedziom, nawet tylko częściowym, zostanie dokonana, choćby tylko w niewielkim zakresie, systematyzacja wiedzy w kontekście problematyki wykorzystywania siły militarnej w polityce międzynarodowej. Ponadto, zostaną stworzone podstawy analizy pozwalające na dalsze, pogłębione badania.

Wprowadzenie

Tezą artykułu jest, że siła militarna wykorzystywana w polityce międzynarodowej pełni funkcję równorzędną w stosunku do siły ekonomicznej, dyplomatycznej, czy informacyjnej. Jej stosowanie jest najbardziej efektywne wówczas, gdy pozostałe czynniki siły są wykorzystywane w sposób równie efektywny, co ona sama. Brak spełnienia tego wymogu sprawia, że militarny sukces nie oznacza ostatecznego zwycięstwa, lecz może być początkiem porażki podmiotu, który tę siłę wykorzystuje – koalicji, sojuszników, społeczności międzynarodowej. Decydujące są przy tym koszty polityczne, społeczne i ekonomiczne.

W celu systematyzacji pojęć w treści niniejszego artykułu występują terminy: konflikt afgański i operacja afgańska. Pod pojęciem konflikt afgański rozumiany jest konflikt między siłami międzynarodowymi a częścią społeczności muzułmańskiej realizującej metodami terroru politycznego ideę islamskiego państwa teokratycznego opartego na prawie szariat. Pod pojęciem operacja afgańska rozumiane jest zaangażowanie sił międzynaro-

dowych Sojuszu Północnoatlantyckiego (International Security Assistance Force – ISAF) na terenie Afganistanu.

1. Użycie siły militarnej w polityce międzynarodowej

Użycie siły militarnej w polityce międzynarodowej jest podyktowane jej zastosowaniem jako narzędzia służącego obronie i ochronie interesów podmiotu, sojuszników, koalicjantów, szerzej – społeczności międzynarodowej. Fakt wykorzystania tego rodzaju siły jest przy tym zawsze rozpatrywany pod kątem zgodności z obowiązującymi normami prawa międzynarodowego. Wynika to z zapisów Karty Narodów Zjednoczonych, różnych konwencji oraz dokumentów normatywnych tworzących reżimy międzynarodowe nakładające zobowiązania w zakresie użycia siły militarnej¹.

Użycie siły militarnej w polityce międzynarodowej jest obecnie rozpatrywane w aspekcie:

- ochrony własnego terytorium i jego obrony w przypadku agresji zbrojnej;
- ochrony i obrony terytorium sojuszników w przypadku agresji zbrojnej;
- ochrony porządku międzynarodowego, stabilności, bezpieczeństwa poprzez wykorzystanie siły zbrojnej do ograniczenia skutków konfliktów regionalnych (np. poprzez zastosowanie embarga na dostawy broni dla stron konfliktu);
- ochrony wartości ogólnoludzkich w postaci życia i zdrowia wówczas, gdy konflikt międzypaństwowy lub wewnątrzpaństwowy zagraża jakiejś społeczności lub jej części;
- ochrony własnych interesów w sytuacji wystąpienia dla nich potencjalnego lub realnego zagrożenia, przy wykorzystaniu lub groźbie wykorzystania siły zbrojnej jako instrumentu polityki.

Powyżej przytoczone okoliczności użycia siły militarnej w polityce międzynarodowej rozpatrywane są wieloaspektowo. Poddawane są zwykle ocenie w zakresie legalności jej stosowania, efektywności, czy wreszcie osiągnięciu przy jej pomocy podjętych zamierzeń. Udzielone odpowiedzi tworzą „wizerunek” użycia siły, akceptowany bądź nie, przez społeczność międzynarodową, poszczególne państwa, czy też ich społeczeństwa.

Stosowanie siły militarnej dla ochrony i obrony własnego terytorium bądź terytorium sojuszników, w przypadku agresji zbrojnej, znajduje swój wyraz w Karcie Narodów Zjednoczonych (rozdział VII, art. 51). Nie budzi przy tym żadnych kontrowersji. Podobnie rzecz wygląda w przypadku ochrony porządku międzynarodowego, stabilności, bezpieczeństwa poprzez wykorzystanie siły zbrojnej do ograniczenia skutków konfliktów regionalnych – Karta Narodów Zjednoczonych (art. 41). Spory mogą natomiast wystąpić w sytuacji pojawienia się konieczności ochrony wartości ogólnoludzkich w postaci życia i zdrowia wówczas, gdy rzecz dotyczy suwerennego podmiotu. Rozstrzygającą w tym zakresie pozostaje decyzja Rady Bezpieczeństwa ONZ (art. 39, 40, 42). Jej brak może oznaczać niezgodność działań z prawem międzynarodowym. Ostatnia z przytoczonych okoliczności odnosząca się

¹ Patrz M. Flemming, Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych, zbiór dokumentów, uzupełnienie i redakcja M. Gąska, E. Mikos – Skuza, Warszawa 2003.

do ochrony własnych interesów przy wykorzystaniu lub groźbie wykorzystania siły zbrojnej, jako instrumentu polityki, jest najbardziej kontrowersyjna. Oznacza bowiem łamanie norm, a tym samym obniżanie poziomu zaufania do istniejących reżimów międzynarodowych. W konsekwencji podważanie istniejącego porządku prawnego i międzynarodowego.

Użycie siły zbrojnej w polityce międzynarodowej w XXI wieku wiąże się przede wszystkim z kryzysami natury politycznej, ekonomicznej, społecznej, militarnej. Nie ulega przy tym wątpliwości, że obecne jak i przyszłe kryzysy są nieprzewidywalne i mogą pojawić się nagle z tendencją do niekontrolowanego przekształcania w konflikty o różnej skali. Sytuacja ta tworzy konieczność wygenerowania różnorodnych, złożonych mechanizmów działania angażujących poszczególne państwa, organizacje, jak i społeczność międzynarodową. Wśród tych mechanizmów można wymienić:

- instytucjonalny mechanizm koordynowania współpracy międzynarodowej, politycznej, ekonomicznej, militarnej czy też społecznej. Pytania, które można przy tym postawić dotyczą globalnej roli ONZ jako koordynatora podejmowanych działań; roli organizacji ponadregionalnych w postaci Sojuszu Północnoatlantyckiego i Unii Europejskiej; wreszcie, roli organizacji regionalnych jako fundamentalnych czynników zmian w środowisku bezpieczeństwa międzynarodowego;
- instytucjonalny i społeczny mechanizm legitymizacji działań zbrojnych. Obecny stan rzeczy, w którym kluczowa w tym zakresie pozycja Organizacji Narodów Zjednoczonych ulega sukcesywnej erozji, stawia na porządku dziennym pytanie: czy i jakie reżimy międzynarodowe będą w przyszłości obowiązywały? Całkowity zanik obecnych reżimów bądź ich marginalne znaczenie pogłębiać będzie anarchiczność środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego i działania podmiotów z pozycji siły;
- instytucjonalny mechanizm generowania sił militarnych o zróżnicowanej gotowości bojowej, czyli zdolność do stopniowego zwiększania potencjału militarnego przeznaczonego do planowanej operacji. Mechanizm ten posiada szczególne znaczenie dla dokonania szybkiej prewencji, kontrolowania kryzysu, w jego wczesnym stadium rozwoju, bądź jego rozwiązania w sytuacji nasilenia. Należy jednak podkreślić, iż jego stworzenie jest wynikiem korelacji polityki bezpieczeństwa państw i ich organizacji.

Podstawowe znaczenie dla użycia siły militarnej w polityce międzynarodowej posiada wola polityczna państw, ich sojuszników lub koalicjantów. W kontekście identyfikowanych obecnie, jak i w przyszłości, wyzwań w sferze bezpieczeństwa międzynarodowego w postaci:

- pogłębiających się procesów komunikacji na różnych płaszczyznach życia społecznego;
- zmian dotychczasowego układu sił ekonomicznych;
- asymetrii demograficznej między różnymi regionami świata;
- postępu naukowo technicznego;
- rywalizacji o surowce energetyczne;²

² An initial long-term Vision for European Defence Capability and Capacity Needs, LTV – 3 October 2006 – SB MoDs Levi, s. 6-7.

użycie siły militarnej staje się jeszcze bardziej prawdopodobne niż obecnie. Charakter przyszłych konfliktów zbrojnych wskazuje przy tym, że państwa – szczególnie te wysokorozwinięte – znajdować się będą w stałym konflikcie o zróżnicowanym natężeniu z państwami upadłymi bądź sobie wrogimi.

Obecne wykorzystanie siły militarnej w polityce międzynarodowej można prowadzić do dwóch podstawowych sytuacji:

1. Stosowania siły militarnej w sytuacji ad hoc, będącej wynikiem politycznej lub społecznej potrzeby wykreowania działań stanowiących dowód na swoistą skuteczność państwa, sojuszników, koalicjantów, społeczności międzynarodowej.
2. Stosowania siły militarnej w sposób podyktowany pragmatyzmem, będącym wynikiem oceny sytuacji politycznej, społecznej, ekonomicznej czy też militarnej.

W pierwszym przypadku, stosowania siły militarnej ad hoc, biorą górę wszelkie emocje, które nakazują podjęcie działań. Klasyycznym przykładem w tym zakresie może być „efekt CNN” skłaniający do podejmowania operacji w Somalii w latach 1993-1995 (UNSO I, II), w byłej Jugosławii w latach 1992-1995 (UNPROFOR)³ czy też w Afganistanie w 2001 r. W sytuacji stosowania siły militarnej ad hoc zwykle wykorzystanie rozdziału VII Karty Narodów Zjednoczonych bywa problematyczne. Przykładem w tym zakresie mogą być: operacja powietrzna NATO w Kosowie w 1999 r. i operacja koalicyjna w Iraku w 2003 r. Podyktowane emocjami wykorzystanie siły militarnej generuje przy tym liczne trudności, choćby w uzyskaniu legitymizacji działań przez społeczność międzynarodową. Jej brak pogłębiać może trudności, które w przypadku posiadania akceptacji międzynarodowej mogłyby być minimalizowane, choćby w kontekście wykorzystania pomocy humanitarnej dla ludności zamieszkałej obszary konfliktu.

W drugim przypadku, stosowania siły militarnej w sposób pragmatyczny, mamy do czynienia z sytuacją, w której działania oparte są na zgodzie społeczności międzynarodowej do podejmowania określonych działań. Przykładem w tym zakresie mogą być operacje „Pustynna burza” i „Pustynna tarcza” podjęte przeciwko Irakowi w 1991 r. czy też operacje IFOR (w latach 1995-1996) i SFOR (w latach 1996-2004). Do nich także można zaliczyć operację Unii Europejskiej EUFOR RD wspierającej w 2006 r. Misję Obserwacyjną Organizacji Narodów Zjednoczonych (MONUC) podczas wyborów w Kongo.

Oceniając te dwa przypadki wykorzystania siły militarnej w polityce międzynarodowej należy stwierdzić, że drugi z nich powinien być preferowany. Nie jest to jednak regułą.

Współcześnie mamy do czynienia z sytuacją, w której użycie siły w polityce międzynarodowej bazuje na państwach tworzących koalicje wielonarodowe oraz działających w oparciu o łączące je zobowiązania sojusznicze. Różnica w stosowaniu siły między pierwszymi a drugimi zasadniczo nie występuje, choć można się zastanawiać nad kwestią jej wykorzystywania w kontekście legitymizacji podejmowanych decyzji politycznych. Różnice te są jednak widoczne w sposobie generowania sił. Państwa tworzące koalicje tworzą siły dołączające, państwa będące w sojuszu generują siły w sposób maksymalizujący w efekcie współdziałania i synergii wspólnych wysiłków.

³ Termin UNSOM I, II oznacza United Nations Operation in Somalia, termin UNPROFOR oznacza United Nations Protection Force.

W przypadku państw tworzących Sojusz Północnoatlantycki zastosowanie siły militarnej wynika z art. 5 traktatu waszyngtońskiego zakładającego obronę terytorium własnego i sojuszników lub działań podejmowanych spoza tego artykułu, niezwiązanych z prowadzeniem wojny⁴. Podział ten zakłada de facto podwójną konstrukcję sił:

- sił obrony, uaktywnianych w sytuacji wystąpienia konfliktu niosącego zagrożenia dla terytorium i ludności państwa, sojuszników, koalicjantów;
- sił reagowania (np. sił odpowiedzi) przeznaczonych do rozwiązywania kryzysów i konfliktów o charakterze militarnym lub humanitarnym niezwiązanych z bezpośrednim zagrożeniem dla terytorium i ludności państwa, sojuszników, koalicjantów.

Stosowanie siły w polityce międzynarodowej można zatem sprowadzić do klasycznych konfliktów zbrojnych, o charakterze wojny, oraz do działań na rzecz ich stabilizowania i rozwiązywania. W tym drugim przypadku użycie siły militarnej wiąże się z różnego typu operacjami, których celem jest stabilizowanie środowiska bezpieczeństwa w regionie, subregionie lub lokalnie.

2. Sposób generowania siły militarnej w polityce międzynarodowej

Siła militarna jako czynnik polityki państwa posiada szczególne znaczenie. Może stanowić narzędzie odstraszania, agresji czy wreszcie odwetu. Do tych wymienionych tradycyjnych funkcji siły zbrojnej w XXI wieku doszły nowe, związane z zapobieganiem i pokonywaniem sytuacji kryzysowych.

Użycie siły militarnej na przestrzeni dziejów było jedynie funkcją doktryny i strategii. Niezmiennym natomiast pozostało jej wykorzystanie jako *ultima ratio* w kształtowaniu środowiska bezpieczeństwa podmiotu. W XXI wieku obok tradycyjnych podmiotów w postaci państw pojawiły się ich organizacje oraz – jako wyraz szczególnej więzi łączącej zainteresowane strony – wspólnoty międzynarodowe.

Wykorzystanie siły militarnej, po zakończeniu okresu zimnej wojny, podyktowane było chęcią wykreowania nowego środowiska bezpieczeństwa, w którym siły zbrojne odgrywać będą szczególną rolę – polegającą na umacnianiu pokoju stabilności i porządku zgodnie z normami prawa międzynarodowego zawartymi w Karcie Narodów Zjednoczonych.⁵

Użycie siły militarnej w polityce międzynarodowej u progu XXI wieku zostało powiązane z wieloma wymogami politycznymi i militarnymi. Do wymogów politycznych należy zaliczyć:

- rozwiązywanie konfliktów międzynarodowych z wykorzystaniem siły zbrojnej na podstawie mandatu Organizacji Narodów Zjednoczonych;

⁴ L. Robertson, *Transforming NATO*, NATO Review, Spring 2003.

⁵ Zgodnie z Kartą NZ ONZ posiada prawo rozporządzania siłami wojskowymi oddanymi do dyspozycji Radzie Bezpieczeństwa (rozdz. VII, art. 43 Karty) w celu podjęcia operacji dla przywrócenia pokoju i bezpieczeństwa (art. 42). Szerzej A. Józwiak, *Użycie siły militarnej w operacjach pokojowych prowadzonych na podstawie mandatu Organizacji Narodów Zjednoczonych*, rozprawa doktorska, Warszawa AON 2006, s. 55 i kolejne.

- rozwiązywanie konfliktów wewnętrznych, na podstawie mandatu Organizacji Narodów Zjednoczonych np. w oparciu o:
- zapewnianie bezpieczeństwa i wspieranie tymczasowej administracji ONZ;
- wykonywanie zadań wspierających (np. organizacji i ochrony wyborów lokalnych);
- kierowanie i nadzorowanie akcji rozminowywania;
- przeciwdziałanie naruszeniom praw człowieka;
- wspieranie i udzielanie pomocy humanitarnej ludności cywilnej;
- przywracanie porządku publicznego i przestrzegania prawa;
- wspieranie i umacnianie instytucji państwa⁶.

Do wymogów militarnych można zaliczyć konieczność tworzenia połączonych sił ponadnarodowych składających się z komponentów sił lądowych, powietrznych i morskich. Na tle tego wymogu sformułowano wymogi szczegółowe. Są to:

- wymóg interoperacyjności wyrażany przez zasadę łączenia wysiłków poszczególnych rodzajów sił zbrojnych w ramach jednej struktury zadaniowej;⁷
- wymóg dostępności sił, przygotowania i wydzielania w krótkim czasie modułów operacyjnych do międzynarodowych zgrupowań zadaniowych;
- wymóg mobilności i przerzutu sił;
- wymóg skutecznego dowodzenia i rozpoznania (np. poprzez dostarczanie informacji w czasie rzeczywistym);
- wymóg wsparcia i zabezpieczenia (np. poprzez mobilne elementy logistyki i transportu zaopatrzenia dostosowane do wielkości kontrybucji; polowy system wsparcia medycznego);
- wymóg stabilizacji i ochrony porządku w rejonie misji (np. poprzez zdolności do walki z terroryzmem);
- wymóg narodowej kontrybucji sił powietrznych i morskich⁸.

Na podkreślenie zasługuje przy tym fakt, że powyższe wymogi użycia sił zbrojnych były kształtowane w toku działań podejmowanych pod auspicjami ONZ w latach 90. XX wieku. Stanowiły przy tym wyraz realizacji tzw. operacji II generacji będących rezultatem poszerzenia zakresu działań sił zbrojnych prowadzonych pod auspicjami narodów zjedno-

⁶ A. Józwiak, *Użycie siły militarnej w operacjach pokojowych prowadzonych na podstawie mandatu Organizacji Narodów Zjednoczonych*, rozprawa doktorska, Warszawa AON 2006, s. 48-49.

⁷ Wymogowi interoperacyjności przypisano odpowiednie cechy. Są to:
 – perfekcyjne lingwistyczne wykształcenie personelu;
 – znajomość zasad i procedur pracy sztabowej obowiązujących w wojskowych strukturach międzynarodowych;
 – dysponowanie nowoczesną techniką zintegrowanego dowodzenia, kierowania, rozpoznania i wywiadu;
 – przygotowanie komponentów bojowych i specjalistycznych do sprostania wymagającym kryteriom operacyjnym międzynarodowych połączonych zgrupowań zadaniowych;
 – zapewnienie adekwatnego do wielkości kontrybucji narodowej wsparcia operacyjnego i logistycznego.
 Szerzej: Polska wizja przyszłego pola walki. Systemy uzbrojenia i wyposażenia Sił Zbrojnych RP w pierwszych dziesięcioleciach XXI w. Udział przemysłu obronnego w zabezpieczeniu potrzeb Sił Zbrojnych RP, Raport OBRUM, Warszawa 2006.

⁸ *Ibidem*.

czonych. Ponadto, wymogi te były przejawem rozwoju zdolności sił zbrojnych do bardziej elastycznego działania niż miało to miejsce w okresie zimnej wojny.

Różnica w podejściu do wykorzystania siły zbrojnej przez państwa i ich organizacje przejawiała się w poszerzeniu zakresu jej działania w operacjach określanych mianem pokojowych. Do „tradycyjnego” zakresu działań w postaci kontroli i nadzoru, przestrzegania ustaleń wynikających z rezolucji ONZ, tj. utrzymania pokoju doszły nowe: stanowienie pokoju oraz udzielanie pomocy humanitarnej.

Rozwój siły militarnej w zakresie zdolności do podejmowania nowego rodzaju zadań wraz z polityczną potrzebą angażowania państw, które w okresie zimnej wojny funkcjonowały w przeciwstawnych blokach polityczno – wojskowych sprawiły, że w latach 90-tych XX wieku narodziły się liczne koncepcje sił wielonarodowych. Koncepcje te stały się tożsame dla takich organizacji jak ONZ, UZE a następnie UE oraz NATO.

W przypadku Organizacji Narodów Zjednoczonych były to koncepcje formacji wojskowej o charakterze brygady sił szybkiego reagowania. Założenia towarzyszące tej koncepcji wskazywały na potrzebę istnienia tego rodzaju sił jako swoistego „odvodu strategicznego” sekretarza generalnego. Jednak przede wszystkim kwestie finansowe oraz polityczne ukazały niezdolność ONZ do realizacji tego przedsięwzięcia⁹. Doprowadziło to do marginalizacji funkcji politycznych i militarnych organizacji w środowisku bezpieczeństwa międzynarodowego oraz ich częściowe przejęcie przez NATO czy też w przyszłości przez UE.

W przypadku Unii Zachodnioeuropejskiej a następnie Unii Europejskiej tworzenie siły militarnej oddanej do dyspozycji tych organizacji było wymogiem podjęcia przez unie aktywności w zakresie operacji wojskowych. Rozwój tych sił, jak również koncepcji wykorzystania, stanowił przy tym efekt korelacji działań między UE – UZE i NATO, a współcześnie między UE a NATO. Powstałe w wyniku działania Unii Zachodnioeuropejskiej formacje wielonarodowe takie jak Eurokorpus, Eurofor, Euromarfor oraz wiele innych np. Forces Answerable to WEU (FAWEU) zostały następnie przejęte przez Unię Europejską. Organizacja ta jest od 1999 r. w fazie realizacji Celu Operacyjnego Unii Europejskiej (European Headline Goal), który ma pozwolić na wypełnienie treścią idei Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony.

W przypadku Sojuszu Północnoatlantyckiego rozwijanie nowych zdolności w zakresie operacji wojskowych stało się wymogiem transformacji organizacji do współczesnych realiów. Udział NATO w operacjach IFOR, SFOR oraz KFOR, na obszarze byłej Jugosławii, stanowił bodziec do zmian w kierunku tworzenia wielonarodowych sił i struktur dowodzenia. Implementacja koncepcji Wielonarodowych Połączonych Sił Zadaniowych (CJTF), Programu Partnerstwo dla Pokoju czy wreszcie od 1999 r. Inicjatywy na rzecz Zdolności Obronnych NATO, której wyrazem jest powstanie Sił Odpowiedzi NATO (NRF) jest przejawem myślenia o nadaniu nowych funkcji organizacji w XXI wieku.

Wymienione powyżej organizacje są obecnie tymi, które tworzą warunki do powstania sił wielonarodowych zdolnych do prowadzenia działań z pełnego zakresu misji partnerskich. Sojusz Północnoatlantycki oraz Unia Europejska dysponują przy tym odpowiednimi siłami, środkami finansowymi, jak również koncepcją ich wykorzystania. W związku z tym, na szczególną uwagę zasługują trzy formy organizacyjne, które stanowią rezultat ich

⁹ Szerzej P. Piątkowski, *Międzynarodowe siły szybkiego reagowania ONZ*, Seria „Fakty, analizy, syntezy, opinie”, DBM MON Warszawa 1997 nr 52.

działalności. Są to, rozpatrywane w dalszej części pracy: Wielonarodowe Połączone Siły Zadaniowe, Siły Odpowiedzi NATO, Grupy Bojowe UE. Pominięto przy tym inne formy tożsame np. dla Unii Zachodnioeuropejskiej, a obecnie Unii Europejskiej czy też dla Programu Partnerstwo dla Pokoju.

2.1. Wielonarodowe Połączone Siły Zadaniowe

Wielonarodowe Połączone Siły Zadaniowe są oparte na powoływanym ad hoc dowództwie operacyjnym podległym dowództwom NATO¹⁰. Stanowią przy tym rezultat tworzonych na potrzeby operacji formacji wojskowych zdolnych do przerzutu, posiadających zdolność do szybkiego dostosowania ich do wymagań operacji zarówno w myśl art. 5, jak i poza tym artykułem¹¹.

W rozwoju Wielonarodowych Połączonych Sił Zadaniowych można wydzielić dwa równoległe procesy: polityczny i wojskowy.

Pierwszy związany jest z realizacją przez Sojusz Północnoatlantycki Europejskiej Tożsamości Bezpieczeństwa i Obrony (uwzględniającej w przeszłości rolę Unii Zachodnioeuropejskiej jako europejskiego filaru organizacji, obecnie Unii Europejskiej jako partnera we współpracy)¹².

Drugi związany jest z implementacją idei Wielonarodowych Połączonych Sił Zadaniowych. W jej ramach, w latach: 1994-1997 kreowano podstawy w zakresie prowadzenia pojedynczej operacji (morskiej), następnie w latach 1997-2007 tworzone zdolności do prowadzenia dwóch operacji (morskiej lub alternatywnie lądowej). Zgodnie z harmonogramem realizacji przedsięwzięć, w latach 2007-2012 uzyskane mają być zdolności do równoczesnego prowadzenia dwóch operacji (morskiej i lądowej).

2.2. Siły Odpowiedzi NATO

W 2002 r., na mocy ustaleń spotkania szefów państw i rządów w Pradze, w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego została przyjęta koncepcja Sił Odpowiedzi NATO. Są to siły składające się z wielonarodowych, połączonych, wysoce mobilnych i interoperacyjnych zespołów formacji wojskowych, utrzymywanych w bardzo wysokim stopniu gotowości¹³. W ich skład wchodzi wydzielone elementy komponentu lądowego, powietrznego, morskiego oraz sił specjalnych, które są dobierane w odniesieniu do potrzeb danej operacji¹⁴. Przedstawiają one sobą rotacyjny zestaw sił, wydzielanych okresowo przez państwa sojusznicze, które po przejściu szkolenia przez okres sześciu miesięcy pozostają w stanie wysokiej gotowości bojowej i mogą być w każdej chwili wykorzystane przez dowódcę strategicznego

¹⁰ MC 389/1 – Wytyczne Komitetu Wojskowego NATO określające zasady tworzenia CJTF, strukturę dowodzenia oraz procedury i obowiązki poszczególnych zespołów funkcyjnych.

¹¹ Madrid Declaration on Euro-Atlantic Security and Cooperation Issued by the Heads of State and Government, Madrid 8 July 1997.

¹² “The Brussels Summit Declaration”, Brussels, 11 January 1994; Madrid Declaration, Madrid 8 July 1997.

¹³ Szerzej Koncepcja Sił Odpowiedzi NATO, przedstawiona w wytycznych Komitetu Wojskowego MC 477 (Military Concept for the NATO Response Force).

¹⁴ NRF bazują na potencjale Sił Szybkiego Reagowania dostępnych z ogólnej struktury sił Sojuszu, utrzymujących gotowość do wykonywania zadań w zakresie od 0 do 90 dni.

ds. operacji. Siły Odpowiedzi NATO składają się z najbardziej zaawansowanych technologicznie zgrupowań wojsk, posiadających zdolność do natychmiastowego przemieszczenia i rozwinięcia na obszarze operacji. Ponadto muszą odznaczać się samodzielnością działania, długim okresem żywotności oraz zawierać w swojej strukturze komponenty wszystkich rodzajów sił zbrojnych. NRF są dowodzone przez dowództwo CJTF¹⁵.

2.3. Grupy Bojowe Unii Europejskiej

Inicjatywę powołania sił Unii Europejskiej, zdolnych do działania na odległych od kontynentu europejskiego obszarach podjęto po brytyjsko – francuskim spotkaniu przywódców państw w Le Tourquet w lutym 2003 r. Decyzją ministrów obrony państw Unii Europejskiej została ona przyjęta w dniu 22 października 2004 r. w Brukseli. Koncepcja zakłada powołanie 13 Grup Bojowych w pełni operacyjnych w 2007 r., zdolnych do operowania w odległości do 6000 km od Brukseli. Każda grupa powinna być zdolna do operacji trwającej 30 dni, a po ewentualnym wzmocnieniu do 120 dni¹⁶.

Analiza współczesnych sił zbrojnych dokonana w oparciu o Wielonarodowe Siły Zadaniowe, Siły Reagowania NATO oraz Grupy Bojowe UE wskazuje, na sposób generowania siły militarnej we współczesnej polityce międzynarodowej. Odbywa się to poprzez współpracę międzynarodową państw i organizacji, przy określeniu szczególnych wymogów poddyktowanych względami użycia sił zbrojnych. Wymogi te to charakter operacji wojskowej, jej długość w czasie, identyfikacja komponentów.

3. Siła militarna w konflikcie afgańskim

Obecny konflikt afgański można potraktować jako wyraz konfliktów nowego typu tożsamy dla konfliktów XXI wieku. Konfliktów, w których biorą udział państwa, społeczności lokalne i ma miejsce konfrontacja kulturowa, a niekiedy religijna. Co ważne, konflikt afgański ukazuje także kompleksowość bezpieczeństwa w XXI wieku poprzez swoje oddziaływanie regionalne i ponadregionalne. W związku z tym należy dokonać jego krótkiej charakterystyki. Jest to:

- konflikt o charakterze politycznym i ideologicznym między państwami – stronami zaangażowanymi w jego rozwiązanie a ekstremistycznymi grupami społeczności muzułmańskiej głoszącymi „świętą wojnę” (dżihad) ze wszystkim, co nie wpisuje się w religię islamu i tradycję (Talibowie, Al Kaida, inni);

¹⁵ M. Szkodzińska, Z. Pękala, *Od Pragi do Stambułu – implementacja założeń wojskowego wymiaru transformacji NATO*, DPO MON, Warszawa 2006, s. 14 i kolejne.

¹⁶ Zakładanym celem Unii Europejskiej jest posiadanie zdolności do reagowania na dwie niezależne od siebie sytuacje kryzysowe. W konsekwencji powoduje to konieczność utrzymywania w pełnej gotowości dwóch grup bojowych, których potencjał zapewni unii możliwość prowadzenia dwóch ograniczonych czasowo operacji lub pozwoli na realizację fazy początkowej jednej dużej operacji. Zgodnie z założeniami siły te pełną zdolność do działania na obszarze operacji powinny osiągnąć w czasie od 5 do 10 dni (po maksymalnie pięciodniowym procesie wypracowania decyzji przez Radę UE. Military Capability Commitment Conference. Declaration on European Military Capabilities. Brussels 22 October 2004.

- konflikt o charakterze ekonomicznym, w którym zniszczony wojnami Afganistan stanowi główne źródło dochodów finansowych z tytułu handlu narkotykami (opium);
- konflikt społeczno – etniczny między sunnitami, szyitami oraz Pasztunami, Tadżykami, Chazarami, Uzbekami, Imakami, Turkmenami, w którym istotną rolę odgrywają związki społeczne (klanowa organizacja społeczności) i narodowościowe;
- konflikt, w którym struktury władz państwowych kontrolują ograniczone obszary kraju (Kabul i Kandahar) zaś na pozostałych nie występują lub są słabe, o niskiej sprawności;
- konflikt generujący klęskę humanitarną dla około 3 mln uchodźców afgańskich przebywających w głównie w państwach sąsiedzkich.

Jak wynika z powyższego Afganistan jest obecnie państwem tylko z nazwy w zasadzie to kraina geograficzna¹⁷.

Odnosząc się do militarne go charakteru konfliktu afgańskiego należy podkreślić, że jest to konflikt rozwiązywany niemal jednostronnie przez państwa tworzące wspólnotę transatlantycką. Generuje to określone trudności jak i również ułatwienia.

Trudności polegają m.in. na konieczności kierowania całością procesów politycznych, ekonomicznych i militarnych w oddalonym geograficznie od ich granic regionie świata. Wiąże się to z potrzebą udoskonalenia istniejących mechanizmów współpracy w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego i w relacji tej organizacji z Unią Europejską. Ponadto, trudności występują na płaszczyźnie współpracy regionalnej i wynikają z potrzeby oraz konieczności wypracowania mechanizmów współpracy regionalnej między położonymi tu państwami. Oznacza to, że konflikt afgański nie tylko absorbuje zaangażowanie w jego wewnętrzne uregulowanie, lecz także dotyczy kompleksu bezpieczeństwa całej Azji Środkowej. Można przy tym postawić tezę, że rozwiązanie konfliktu afgańskiego w decydującym stopniu wpłynie na kształt bezpieczeństwa regionalnego i ponadregionalnego. Bezpieczeństwa, które może zapewnić:

- swobodne użytkowanie szlaków komunikacyjnych;
- dostęp do surowców energetycznych położonych w Kazachstanie, Turkmenistanie, Uzbekistanie, Tadżykistanie, Kirgistanie;
- ustabilizowanie „Euroazjatyckich Bałkanów”, a w konsekwencji uniknięcie klęsk humanitarnych oraz innych sytuacji społecznych generujących negatywne zjawiska np. w postaci terroryzmu.

W związku z powyższym, trudności związane z kreowaniem nowej rzeczywistości społecznej, ekonomicznej i politycznej w Afganistanie, jak również międzynarodowej w regionie, są bardzo poważne.

Ułatwienia wiążą się z możliwością wypracowania kompleksowego podejścia zarówno do rozwiązania konfliktu w Afganistanie, jak i do bezpieczeństwa regionalnego. By tak się stało państwa wspólnoty transatlantyckiej powinny przyjąć całościową koncepcję rozwiązania konfliktu afgańskiego z udziałem położonych w regionie państw, przy zaangażowaniu

¹⁷ Szerzej o funkcji państwa i ich zakresu w: F. Fukuyama, *Budowanie państwa. Władza i ład międzynarodowy w XXI wieku*, Poznań 2005, s. 21-25.

organizacji międzynarodowych. Koncepcja taka w swym założeniu byłaby przede wszystkim wyrazem oczekiwań, dążeń i celów państw wspólnoty transatlantyckiej, co potencjalnie daje przewagę w postaci korelowania potrzeb, interesów, celów innych podmiotów z własnymi. Warunkiem jej realizacji jest przy tym wola polityczna państw, które muszą uwzględniać uwarunkowania w postaci m.in.:

- interesów politycznych, ekonomicznych, a niekiedy społeczno – kulturowych głównych podmiotów polityki regionalnej – Rosji, Chin, Pakistanu, Iranu;
- kulturowej i społecznej „mozaiki” Afganistanu wymagającej umiejętnego postępowania w konflikcie afgańskim.

Pragmatyzm i skuteczność powinny przy tym być główną dyrektywą. Aksjologiczne traktowanie rzeczywistości społecznej może przy tym być poważną przeszkodą. Wynika to przede wszystkim z rozwoju społeczno – kulturowego zamieszkujących Afganistan społeczności, jak również odmienności ustrojowej i politycznej państw regionu.

Obecnie konflikt afgański, dla państw wspólnoty transatlantyckiej zaangażowanych w jego rozwiązanie, stanowi istotne wyzwanie. Wyzwanie to wynika z sytuacji, w której jest to:

- konflikt o charakterze długoterminowym, jego rozwiązanie może prawdopodobnie nastąpić w przedziale 8-15 lat, od chwili podjęcia operacji afgańskiej w 2001 r.;
- konflikt wymagający znacznych, stałych nakładów finansowych zarówno na utrzymanie potencjału militarnego, jak i wzmacnianie struktur politycznych i społecznych państwa afgańskiego, jego gospodarki;
- konflikt na odległym teatrze działań, toczony na obszarze o zróżnicowanych cechach klimatycznych i topograficznych generujących trudności logistyczne.

Odnosząc się do kwestii długoterminowości konfliktu afgańskiego należy podkreślić, iż wynika ona z konieczności zmiany obecnych struktur społecznych i politycznych oraz osadzenia „nowego” Afganistanu w nowym regionalnym środowisku bezpieczeństwa. Docelowym działaniem państw wspólnoty transatlantyckiej mogłoby być ustanowienie kooperacyjnego systemu bezpieczeństwa środkowozjatyckiego podobnego do tego z lat 90. XX wieku ustanowionego w Europie¹⁸. W konsekwencji pozwoliłoby to m.in. stworzyć

¹⁸ W kontekście bezpieczeństwa Azji Środkowej należy przytoczyć słowa Munia Akrama, Stałego Przedstawiciela Pakistanu przy Organizacji Narodów Zjednoczonych. Jego zdaniem występują trzy warunki, od których zależy jest sukces przedsięwzięcia:

1. Pierwszym jest proces odbudowy Afganistanu oraz przebudowy regionu Azji Środkowej. Wymaga on kompleksowego, wieloaspektowego podejścia nacechowanego indywidualnymi rozstrzygnięciami bez powielania schematów. Trzema podstawowymi instrumentami współkreującymi ten proces powinny być: obrona, odstraszenie, dyplomacja;
2. Drugim jest współpraca oraz aktywność „aktorów” regionalnych nie tylko w kwestiach bieżących (operacyjnych), lecz przede wszystkim na rzecz wykształcenia komplementarności gospodarczej państw regionu – połączenia północy i południa Azji Centralnej;
3. Trzecim jest współpraca międzynarodowa zakładająca pozostanie w Afganistanie społeczności międzynarodowej, co najmniej przez dekadę, a tym samym potwierdzenie zaangażowania w azjatycki „Plan Marschala” – odniesienie sukcesu „w sercach i umysłach Afgańczyków”.

J. Gryz, Sprawozdanie z 23 warsztatów nt. bezpieczeństwa światowego, Zeszyty Naukowe Akademii Obrony Narodowej, Warszawa 2006, nr 3 (64), s. 308-309.

jeden, homogeniczny region współpracy, dzięki której możliwym byłoby czerpanie zasobów naturalnych (ropy, gazu) z północny (Kazachstanu, Uzbekistanu, Kirgistanu, Turkmenistanu, Tadżykistanu) oraz ich transport na południe w region Morza Arabskiego – Oceanu Indyjskiego¹⁹.

Związek Afganistanu z bezpieczeństwem regionu jest nie tylko pożądanym, lecz wręcz stanowi wymóg powodzenia działań sojusznicznych w tym kraju. Na tym tle wydaje się, że jedynie nowa definicja interesów państw regionu może przyczynić się do pomyślnego zakończenia operacji afgańskiej.

Długoterminowość operacji afgańskiej stawia przed politycznymi decydentami określone trudności. Przede wszystkim w zakresie społecznej legitymizacji obecności wojsk. Poparcie społeczne w tym zakresie może być tym trudniejsze, im większa będzie liczba jego ofiar. W związku z tym jest rzeczą zasadną określenie celów politycznych, które byłyby łatwo rozpoznawalne w społeczeństwach demokratycznych. Stosowna polityka informacyjna powiązana z rzeczywistymi, nie zaś deklarowanymi celami, byłaby jak najbardziej uzasadniona. Tego typu działanie może nadać nowy wymiar operacji afgańskiej, a w konsekwencji polityce międzynarodowej realizowanej przez Sojusz Północnoatlantyczny i Unię Europejską.

Rozpatrując kwestię nakładów finansowych na stabilizowanie i rozwiązywanie konfliktu afgańskiego jest rzeczą zasadną stworzenie kooperacyjnego systemu współpracy organizacji międzynarodowych. Korelacja działań Organizacji Narodów Zjednoczonych, Unii Europejskiej, Sojuszu Północnoatlantycznego oraz innych, które mogłyby wesprzeć – politycznie, militarnie i finansowo – rozwiązanie konfliktu afgańskiego byłoby niezwykle pożądane. Nie tylko dla wygenerowania sił i środków, lecz także dla stworzenia mechanizmów współpracy na rzecz rozwiązywania podobnych do afgańskiego konfliktów w przyszłości.

Odnosząc się do problemu związanego z odległością między podstawami operacyjnymi a teatrem działań należy podkreślić liczne trudności natury logistycznej. Dla wykorzystania siły zbrojnej oznacza to przede wszystkim konieczność stworzenia niezbędnej infrastruktury pozwalającej na podejmowanie działań na obszarze Afganistanu. Należy przy tym podkreślić, że wykorzystanie siły militarnej w konflikcie afgańskim posiada potrójną funkcję:

1. Odstraszającą dla talibów oraz przeciwników obecnego rządu afgańskiego;
2. Ochroniającą dla ludności, procesów odbudowy i rozwoju państwa;
3. Stabilizującą sytuację wewnątrz Afganistanu oraz w regionie Azji Środkowej.

Funkcja odstraszająca siły militarne w konflikcie afgańskim polega na jej demonstrowaniu. Odbywa się ona poprzez działanie sił natychmiastowego reagowania oraz prowadzenie operacji mających na celu eliminację talibów.

Funkcja ochroniająca dla ludności, procesów odbudowy i rozwoju polega na wykorzystaniu siły militarnej do patrolowania, ustanawiania stałych i czasowych punktów kontrolnych, blokowania i przeszukiwania obszarów, na których mogłyby działać grupy ekstremistyczne. Funkcja ta jest w dużym zakresie zbieżna z funkcją odstraszającą.

Funkcja stabilizująca siły militarnej w konflikcie afgańskim polega na jej obecności i oddziaływaniu na państwa regionu, jak i na społeczności lokalne. Dzięki temu mają

¹⁹ *Ibidem.*

szansę dokonać się procesy odbudowy Afganistanu oraz stworzenia nowego środowiska bezpieczeństwa w Azji Środkowej.

Użycie siły militarnej w operacji afgańskiej posiada swoistą specyfikę w kontekście uwarunkowań narodowych i międzynarodowych.

W przypadku uwarunkowań narodowych jest to przede wszystkim posiadanie legitymizacji społecznej dla podejmowanych działań. Legitymizacja ta ma szansę być tym silniejsza im mniejsze będą straty ludzkie w kontyngentach narodowych. Stąd też wynika podstawowa dyrektywa i priorytet w operacji afgańskiej, jakim jest ograniczanie strat. Jest to tym trudniejsze, że żołnierze państw sojusznicznych są przede wszystkim narażeni na działania ze strony talibów, handlarzy narkotyków, terrorystów i różnego typu ekstremistów. W związku z tym wymogiem tej misji jest posiadanie odpowiedniej polityki informacyjnej, która przyczyniałaby się do rozumienia celów, którymi kierują się siły zbrojne, a także propagowanie ich sukcesów.

W przypadku uwarunkowań międzynarodowych jest to konieczność stworzenia co najmniej dwóch płaszczyzn współpracy: sojuszniczej, angażującej wspólnie NATO i UE oraz regionalnej, angażującej sojuszników oraz państwa regionu.

Opisany zakres problematyki wykorzystania siły militarnej w konflikcie afgańskim w sposób jednoznaczny sytuuje ją jako podstawowy czynnik umożliwiający dokonywanie zmian. Wskazuje przy tym jednoznacznie, że zmiany te mogą być dokonane innymi, niż militarne środkami przy wykorzystaniu przede wszystkim metod politycznych, ekonomicznych i społecznych.

Dokonując podsumowania, ewolucja siły militarnej w polityce międzynarodowej wskazuje, że jest ona współcześnie czynnikiem wspomagającym, umożliwiającym dokonywanie pożądaných zmian. Nie stanowi przy tym środka samego w sobie, który może rozwiązać wszystkie problemy. W złożonym, turbulentnym środowisku międzynarodowym jest jedynie instrumentem, dzięki któremu można zainicjować pożądaný kierunek zmian: środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego, czy państwa. Użycie siły militarnej w polityce międzynarodowej wymaga przy tym szerszej koncepcji działania, która nie sprowadza się jedynie do działań militarnych – sukces militarny nie stanowi bowiem obecnie gwarancji sukcesu politycznego, ekonomicznego, czy społecznego. Ta współzależność jest widoczna w operacji afgańskiej.

Konflikt afgański wskazuje także na kompleksowość działań narodowych i ponadnarodowych.

W zakresie działań narodowych na konieczność przewartościowania dotychczasowego postrzegania bezpieczeństwa przez społeczeństwa. Zastąpienie sposobu myślenia o bezpieczeństwie w kategoriach stanu bezpieczeństwa i zastąpienie go kategorią procesu bezpieczeństwa. W przeciwnym wypadku pogłębiać się bezie luka w rozumieniu tego, jakim jest bezpieczeństwo u decydentów politycznych i w społeczeństwach. W konsekwencji skutkować to może paraliżem decyzyjnym bądź podejmowaniem działań ad hoc, łączenie z wykorzystaniem siły militarnej. Przykładem w tym zakresie jest operacja afgańska.

W zakresie działań ponadnarodowych, konflikt afgański ujawnia słabość, jaką jest koordynacja działań społeczności międzynarodowej. Od stopnia jej zorganizowania i woli działania de facto zależy sukces nie tylko operacji afgańskiej, lecz także wszelkich innych misji, które mogą w przyszłości nastąpić. Na tym tle istotne jest wykreowanie bądź

udoskonalenie dotychczasowej płaszczyzny współpracy i współdziałania w postaci Organizacji Narodów Zjednoczonych. Alternatywą jest jej dalsza marginalizacja, która może doprowadzić do sytuacji znanej z XIX wieku – rozwiązywania problemów w ramach ad hoc powoływanych konferencji międzynarodowych z udziałem dominujących w stosunkach międzynarodowych państw.

Konkludując, można zaryzykować twierdzenie, że konflikt afgański spełnia kryteria konfliktów XXI w polegających na:

- długotrwałej konieczności zaangażowania w jego rozwiązanie;
- utrzymania w rejonie konfliktu znacznych sił militarnych;
- konieczności posiadania długotrwałej strategii zaangażowania.

Wskazuje to na potrzebę, a zarazem wymóg posiadania długoterminowej koncepcji postępowania opartej zarówno na wizji podejmowanych działań, jak i pożądanego stanu docelowego. Zarówno pierwsze jak i drugie zależne jest we współczesnym świecie od stopnia zorganizowania państw oraz ich woli politycznej. Te czynniki są decydujące zarówno w tym jak i w przyszłych konfliktach. Od nich też zależy ewolucja siły militarnej w polityce międzynarodowej.

The contemporary significance of military force in international politics Summary

The change in character and the use of military power in international politics that began in the early 21st century indicates an important cognitive field of security study. The reason for this is the current situation when the significance of the military power is rising as both a factor in the changing international security environment, and as an effective instrument of the country's policy.

This article attempts to answer following questions:

- In what way is the military force used in international politics? What mechanisms of acting and engaging particular countries, organizations or international community are used for that purpose?
- In which way is military force in international politics generated? What are the criteria deciding it? How do countries create concepts of the institutional forms of use of military power How is military power used in Afghan conflict?

Thanks to the answer given to these questions, even if only partial, there is made at least a brief systematization of knowledge in the context of the use of the military forces in the international politics. The article also provides a basis for a further in-depth analysis and research.